

Malmö högskola
Läroartbildningen
Skolutveckling och ledarskap

Examensarbete
15 högskolepoäng

Särskola som identitetskapare

The creation of identity in a special school environment

Jonas Fajersson
Tobias Malmgren

Specialpedagogisk påbyggnadsutbildning 90hp
2009-05-29

Examinator: Elsa Foisack
Handledare: Barbro Bruce

Malmö högskola
Lärarytbildningen
Skolutveckling och ledarskap
Specialpedagogik
Vårterminen 2009

Abstract

Fajersson, Jonas & Malmgren, Tobias (2009). Särskola som identitetsskapare (*The creation of identity in a special school environment*). Skolutveckling och ledarskap, Specialpedagogik, Lärarytbildningen, Malmö högskola.

Vi har i detta arbete tittat närmare på elevers identitetsskapande i förhållande till valet av särskola som skolform och hur detta har påverkat deras självbild och jagutveckling. Syftet är att se hur deras roll som särskoleelever ser ut i förhållande till sig själva (individ) sin närmaste omgivning (grupp) och som samhällsmedborgare (organisation). Vår empiriska undersökning baseras på fyra djupintervjuer med personer som går eller nyligen gått ur gymnasiesärskolan. Dessa elever är utvalda för att de ligger nära gränsen mot den "vanliga" skolan och därför upplever och kan se skillnaderna mellan den obligatoriska skolan och särskolan på nära håll. Vi kan i vårt arbete se hur dessa elever med varierat resultat har bytt skolform och hur de förhåller sig till sin omgivning. Bilden som vi får är inte entydig men vi kan tydligt se att särskoleplaceringen har färgat intervjupersonernas liv då de alla i olika sammanhang har svårt med sin tillhörighet. Gemensamt för samtliga är att de tycker att *"känslan av utanförskap i en grupp blir större än känslan av att vara i en grupp utanför"*.

Nyckelord: En skola för alla, gråzon, identitet, inkludering, jagutveckling, särskola, utvecklingsstörning

Tobias Malmgren
Jonas Fajersson

Handledare: Barbro Bruce
Examinator: Elsa Foisack

Innehållsförteckning

ABSTRACT	3
INNEHÅLLSFÖRTECKNING	5
1. INLEDNING	7
1.1 BAKGRUND	7
1.2 ÄMNESVAL	8
2. LITTERATURUNDERSÖKNING	9
2.1 SÄRSKOLA –VAD ÄR DET?.....	9
2.2 LIVSKRAFT.....	10
2.3 UTREDNING – VAL AV SKOLGÅNG.....	11
2.4 FÖR- OCH NACKDELAR MED SÄRSKOLA – UTREDNINGAR	12
2.4.1 <i>Carlbeck-kommitten</i>	14
2.4.2 <i>Salamanca-deklarationen</i>	15
2.4.3 <i>FNs Standardregler</i>	16
2.5 IDENTITET OCH TILLHÖRIGHET.....	16
3. SYFTE OCH PROBLEMSTÄLLNING	21
3.1 SYFTE.....	21
3.2 FRÅGESTÄLLNINGAR.....	21
3.3 HYPOTES.....	21
4. METOD	23
4.1 METODVAL	23
4.1 GENOMFÖRANDE	23
4.2 URVAL AV INTERVJUPERSONER.....	25
4.3 TILLFÖRLITLIGHETSASPEKTER.....	25
4.3.1 <i>Validitet</i>	25
4.3.2 <i>Reliabilitet</i>	26
4.4 ETISKA ÖVERVÄGANDEN	26
5. RESULTAT AV EMPIRISK STUDIE	27
5.1 TIDEN FÖRE SÄRSKOLAN	27
5.2 TIDEN EFTER INSKRIVNING.....	28
5.3 SOCIALT UMGÄNGE.....	30
5.4 SJÄLVBILD	30
5.5 FRAMTIDSVISIONER	31
6. DISKUSSION	33
6.1 RESULTATDISKUSSION	33
6.2 METODDISKUSSION.....	39
6.3 SAMMANFATTNING	40
REFERENSLISTA	42
BILAGA	44

1. Inledning

1.1 Bakgrund

I samband med en tidigare kurs i vår utbildning till specialpedagoger skrev vi ett arbete om vad vi kallar ”gråzonsbarn”, barn som ligger under eller på gränsen till en särskoleplacering. I uppsatsen problematiserade vi dessa elevers val och möjligheter. Antingen väljer de (genom sina vårdnadshavare) att gå kvar i vanlig klass med ”vanlig” speciallärarhjälp eller så skriver de in sig i särskolan. Vi har båda erfarenhet av särskolan, Tobias arbetar på en gymnasiesärskola och Jonas har kommit i kontakt med den integrerade särskolan som finns på den grundskola där han arbetar. Med dessa gemensamma beröringspunkter i åtanke kom vi ganska snart fram till att vi båda tyckte att det skulle vara intressant att följa upp vårt tidigare arbete. Vi vill se hur valet av skolgång har kommit att påverka dessa elevers självbild och jagutveckling. Kunde vi kanske följa upp före detta elever och titta på följderna av deras val?

UR gjorde under 2006 en serie radioprogram som de kallar ”Livskraft”. Ett av dessa program belyser just den problematik som vi tar upp i denna uppsats och vi har valt att låta detta program följa som en röd tråd genom arbetet. I programmet tar reportern kontakt med en elev inom särskolan och följer denne under en period, samtidigt som de samtalar om tillhörighet, sociala relationer, särskolans påverkan på eleven etc. Vi får även lyssna till intervjuer med berörd personal och föräldrar till flickan. Detta program presenteras i vårt arbete i form av citat och diskuteras i förhållande till vårt resultat i diskussionen.

Det finns mycket litteratur om särskolan som skolform och mängder av undersökningar om jagutvecklingen och ungdomars identitetsskapande. Vi saknar dock undersökningar och skrifter där man tittar på elevens identitetsskapande i förhållande till valet av särskola som skolform. Vår utgångspunkt i detta arbete är att försöka förhålla oss helt öppna och utan förutfattade meningar i frågan. Vi har inte en färdig tes som vi vill bevisa, utan går in med ett förutsättningslöst intresse för vår frågeställning och är nyfikna på resultatet. Förhoppningsvis är det inte bara vi som har intresse av detta, utan vi hoppas på att undersökningen kan vara till nytta även för andra parter.

Frågorna är många och intressanta inte bara för oss, utan förhoppningsvis kan det här dokumentet även vara av intresse och till nytta för såväl pedagoger, föräldrar och andra som står inför valet av en ev. särskoleplacering. Resultaten av det här arbetet är något som vi båda kan ta med oss i vår fortsatta yrkesroll.

1.2 Ämnesval

Under skoltiden tar elever olika beslut. För vissa elever är kanske besluten svårare och möjligen av större vikt än för andra. Barn som befinner sig i den så kallade ”gråzonen” kan antingen stanna kvar i grundskolan eller välja att gå i en inkluderad respektive exkluderad särskoleform. I den inkluderade särskoleformen har eleven möjlighet att genomgå den obligatoriska skolan integrerad i en ”vanlig” klass. Den exkluderade särskolan är en separat skolform där eleverna som har särskoletillhörighet går tillsammans utanför den ordinarie skolan. Detta val kommer förmodligen att påverka dem på flera olika plan i ett senare skede i livet.

Vi vill se hur valet av skolform kommit att prägla och påverka dessa människors livssituation. Under arbetets gång hoppas vi kunna få en bild av hur deras liv ser ut under senare delen av gymnasietiden eller ett antal år efter att de avslutat sina studier. Intressant är också att se på hur personerna själv upplever sitt liv och hur de upplever att andra uppfattar detsamma. Just adolescensen och åren där omkring är avgörande för individens sociala självbild. Elevens ”jag” skapas i interaktion med dess omgivning och här tror vi att grupptillhörigheten är av avgörande betydelse. I vår studie kommer vi att koncentrera oss på bl.a. detta fenomen.

2. Litteraturundersökning

2.1 Särskola –vad är det?

1967 blev särskolan en renodlad skolform. Den konstruerades för att motsvara en indelning efter intelligensålder vid IQ 55-70. Särskolan idag gäller mer som namn för en organisation och finns oftast integrerad i vanliga klassrum i den vanliga grundskolan. År 2001 var det mindre än två procent av årskullarnas barn som var eller hade varit inskrivna i särskolan eller någon specialskola. Det kan jämföras med att cirka en tredjedel av alla elever i svensk skola har fått någon form av specialpedagogisk insats under sin skolgång (Rosenqvist, 2001).

Enligt en revision av omsorgslagen har sedan 1986 kommunen ansvar för särskoleverksamheten (Brodin & Lindstrand, 2004). Tidigare låg detta ansvar på landstinget och gällde i stort sett endast barn med utvecklingsstörning i skolpliktig ålder. Dock var det inte förrän 1996 som alla landets kommuner tagit över särskoleverksamheten. En ny läroplan för särskolan kom 1990 (LSA 90) där man strävar mot integrering och samarbete med grundskolan. I särskolan är idag så kallad ”funktionell integration” en vanlig skolform. I en sådan är barnen integrerade i en vanlig klass. De ämnen man inte klarar av att hjälpa eleven tillräckligt med inom ramen för den vanliga grundskolan har man i särskolan, som rent fysiskt ligger inom skolans område. Man tar här hänsyn till elevernas möjligheter och individuella förutsättningar att delta i den vanliga skolformen. Estetiska ämnen är oftast lätta att integrera, men även vissa teoretiska ämnen är vanliga. Förutom den funktionellt integrerade särskolan finns även den ”lokalintegrerade”, i den här typen av särskola är eleven snarare ”placerad” än integrerad. Man har här en egen lokal (klassrum) med egna lärare och egen liten klass. Tanken är att eleverna ska ges möjlighet till integration på raster och så vidare. Detta kan dock vara svårt då man sällan hittar naturliga beröringspunkter.

Barn som på grund av utvecklingsstörning inte bedöms nå upp till grundskolans kunskapsmål skall erbjudas plats i särskolan. Denna är indelad i två former; grundsärskolan och träningskolan (Skolverket, 2002). Träningskolan är en skolform för elever med grövre utvecklingstörning. I skolformen finns inte möjlighet till betyg.

Elever i grundsärskolan har skolplikt i nio år, men ges möjlighet till ett tionde frivilligt år för att kunna bredda och fördjupa sina kunskaper. Grundsärskolans kursplaner omfattar tolv ämnen (LSA 90, 1990), bild, engelska, hem- och konsumentkunskap, idrott och hälsa, matematik, modersmål, musik, naturorienterade ämnen, samhällsorienterade ämnen, slöjd, svenska och svenska som andra språk. Träningsskolan omfattar i stället fem övergripande ämnesområden; estetisk verksamhet, motorik, vardagsaktiviteter, verklighetsuppfattning och kommunikation, där modersmål kan ingå i det sistnämnda ämnet. Efter avslutad skolgång får eleverna ett intyg om utbildningen de genomfört. Elever eller vårdnadshavare i grundsärskolan kan även begära betyg. Dessa skall bedömas enligt de mål som anges i respektive ämneskursplan för sarskolan.

De elever som har rätt att bli inskrivna i sarskolan är:

- Elever med utvecklingsstörning
- Elever med betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder på grund av hjärnskada
- Elever med autism eller autismliknande tillstånd

2.2 Livskraft

Utbildningsradion gjorde under 2006 en serie radioreportage som de kallade ”Sarskolan sväller”, där de fokuserar på olika ämnen rörande livskraft (UR, 2006). Ett av dessa program tar upp en ung sarskoleplacerad flickas vardag och hur hennes sarskoletillhörighet påverkar hennes liv. Allt fler elever i Sverige placeras i sarskolan. Hanna, som flickan i programmet kallas, gick tidigare i en vanlig klass men är nu inskriven i sarskola. Hannas mamma reagerar på detta och tycker att beslutet är taget över hennes huvud och att hon känner sig tvingad till att omplacera sin dotter. Trots att det saknades både utredning och diagnos, så ansåg skolan att sarskolan var det bästa platsen för Hanna att fullfölja sina studier. Vi får också följa Louise, vars mamma valt att skriva ut sin dotter ur sarskolan efter en kort tids placering. Denna mamma menar att lösningen varit mycket kortsiktig och att Louise är ett barn som inte bör gå i sarskola. Hon är starkt kritiskt till att man som hon säger placerar ”normala” barn på sarskola.

Hon känner sig också tveksam till om man kan lita på de kunskapstester som görs. Louise mår enligt mamma mycket bättre i den obligatoriska skolan även om hon inte når upp till kunskapsmålen.

I programmet får vi höra att Karin Wahlström på Skolverket håller med om att antalet elever på särskolan ökat men att det varierar kraftigt mellan olika kommuner. Kommuner hanterar elever på olika sätt och det är ett livsavgörande val för eleven att bli mottagen i särskola. De elever som blir inskrivna riskerar att få sina livsvillkor begränsade. Elever utestängs från många vidare studier och blir inte lika attraktiva ute på den öppna arbetsmarknaden. Därmed riskerar de också att hamna i en beroendeställning gentemot sin omgivning. I ett inslag med Britt Runheim, som arbetar som psykolog med utredningar av barn till särskolan, betonas vikten av en korrekt bedömning inför en ev. inskrivning i särskola. Hon betonar också det ansvar som ligger på personer som gör denna typ av diagnostiseringar. Vidare nämns också föräldrarnas roll vid denna inskrivning och hur de kan ha svårt att acceptera den sorg som många känner inför att det barn man har inte riktigt är den man trodde.

2.3 Utredning – val av skolgång

”Under de senaste 10 åren så har antalet elever i särskolan ökat drastiskt trots att svenska skolans mål är en skola för alla ”(UR, 2006, Livskraft –särskolan sväller).

När barnet befinner sig i skolålder och pedagoger eller föräldrarna själva känner oro för barnets möjligheter att tillgodogöra sig grundskolans undervisning, kallar skolan så småningom till elevvårdskonferens. Oftast har skolan redan satt in de resurser man kan, vilka har visat sig vara otillräckliga. Med föräldrarnas godkännande påbörjas en utredning. Både en pedagogisk och psykologisk utredning görs. Den pedagogiska utredningen genomförs vanligtvis av en specialpedagog men kan även utföras av till exempel en klasslärare. Den psykologiska utredningen utförs alltid av en psykolog. De använder sig huvudsakligen av WISC-test (Wechler Intelligence Scale for Children), ett test där en legitimerad psykolog gör en bedömning av elevens begåvning och intelligensnivå (Anastasi, 1982). Visar det sig att eleven har ett IQ-värde under 70 har denna rätt till särskoleplacering. Ibland kan det krävas ett läkarutlåtande innan en

placering kan erbjudas. Hur lång tid denna utredning tar och vad som krävs för att kunna göra en bedömning varierar kraftigt från fall till fall, tider uppåt ett år är inte ovanliga. Nästa steg är en träff med psykolog och föräldrar där föräldrarna delges resultaten av den psykologiska bedömningen. I samband med mötet erbjuds en plats i särskolan om behörighet påvisats. Personal från särskolan kan delta vid mötet för att på bästa sätt informera om sin verksamhet och om de följer en särskoleplacering innebär. Det är helt och hållet föräldrarnas beslut om de ska ta emot den här rätten till en skolgång i särskolan. Vill de inte byta skolform så går eleven kvar som tidigare i den obligatoriska grundskolan (Skolverket, 2002).

De senaste 10 åren kan man se hur inskrivningarna på särskolan ökat med 70% samtidigt som inskrivningarna på gymnasiesärskolan ökat med 90%. Anledningarna till detta kan vara många. Införandet av målrelaterade betyg har slagit igenom och påverkar de som inte riktigt når fram. Nya arbetssätt och stora ekonomiska nedskärningar är andra faktorer som spelar in. Skolorna har också fått en ökad vilja att testa och diagnostisera elever. Gymnasieskolorna fokuserar allt mer på teoretiska ämnen vilket gör att allt fler elever som går där får svårt att hänga med (SOU 2004:98) .

2.4 För- och nackdelar med särskola – utredningar

”Det är mycket lättare i särklassen där fattar man vad det handlar om.” (UR, 2006, Livskraft – särskolan sväller).

Enligt både Skolverkets rapport *”I särskola eller grundskola?”* (2002) och Tideman *”I gränslandet mellan grundskola och särskola”* (1998), är det vanligt att föräldrar mer eller mindre känner sig tvingade att placera sitt barn i särskoleverksamhet. Ett val de borde göra för att ge sitt barn den hjälp det behöver. I Skolverkets utredning visade det sig också att en viktig faktor vid detta val är just hur informationen från skola och särskola sett ut och vilka alternativen och möjligheterna att gå kvar i sin klass är. Väljer föräldrarna en inskrivning, kan de när som helst skriva ut eleven under hela skoltiden. Att föräldrarna upplever placeringen som ett tvång måste ses som ett misslyckande från skolan både när det gäller informationen kring elevens möjligheter såväl som

verksamhetens förmåga att bemöta eleven på dennes nivå. Föräldrarna ska göra ett aktivt val grundat på det de tycker är bäst för sitt barn, särskola eller inte. En plats i särskolan är en rättighet och är tänkt som en bättre anpassad studiesituation än den som grundskolan kan erbjuda. Detta kan i en funktionellt integrerad särskola innebära att man endast har vissa av de teoretiska ämnena i särskoleverksamheten. Eleven har fortfarande en klasstillhörighet och deltar med klassen i så många ämnen han/hon klarar av. Vill eleven och föräldrarna, när det nionde skolåret är slut, ha avgångsbetyg enligt särskolans kursplan i de ämnen eleven har läst i vanlig klass kan man även få detta. Elever som är inskrivna i särskolan är garanterade en plats i gymnasiesärskolan. De är även fria att skriva ut sig när som helst därifrån. Nackdelar kan vara en känsla av utanförskap hos barnet och ett misslyckande av att inte klara av den vanliga skolan. Sociala relationer kan bli svårare då man inte är med klassen i alla ämnen, detta är ett mindre problem vid funktionellt integrerad skolform. Vid lokal integrerad placering eller placering i skola utanför skolan/orten kan detta vara ett betydligt större problem. Här kan även den intellektuella stimulansen elever emellan stagnera. Fördelar med dessa skolformer kan å andra sidan vara att man inte känner sig udda och att skolmiljön är anpassad efter ens behov.

I en uppsats från Karlstad universitet tar Marie Jonsson upp just detta ämne (Jonsson, 2008). Hon beskriver hur hon i sin teoretiska undersökning funnit resultat som pekar på att "en skola för alla" där elever så långt som möjligt är integrerade är den bästa lösningen både socialt och undervisningsmässigt. I sin egen undersökning finner hon dock att så inte är fallet. Efter att ha analyserat sina intervjuer så kommer hon fram till att intervjupersonerna: *"trivs bättre i sin skolsituation på särskolan än den de upplevt tidigare under sin skolgång i vanliga grundskolan. De känner också att de för första gången får en undervisning där de kan tillgodogöra sig information och komma framåt i sin utveckling"* (Jonsson, 2008, s.3). Hennes intervjupersoner uppger att de trivs med den skolgång som de har inom särskolan och ingen känner sig utanför i skolan. Jonsson nämner också lärarnas och specialpedagogernas uppgift att inkludera alla elever i undervisningen. Hon tycker att det saknas och skulle behövas ytterliggare kompetensutveckling inom specialpedagogik och allmän pedagogik som ett naturligt inslag i det pedagogiska arbetet. Hon avslutar sitt arbete med att citera en dikt som hon tyvärr inte har källa till men som hon anser sätter fingret på den problematik hon ser. *What you think of me, I will think of me, What I think of me, I will be* (Jonsson, s.31).

Den sociala utvecklingen och elevernas identitetsutveckling står som centrala begrepp i Jessica Larsens (2007) avhandling vid socialhögskolan, Lunds universitet som hon kallar ”*Med elevens ögon – Resan från grundskola till särskola*”. Hon beskriver i sitt arbete situationen för de ”gråzonselever” som står inför valet om tillhörighet till särskola. Hon ser hur det finns ett tydligt samband mellan hur omgivningen ser på särskolan och elevernas egen bild. Elevernas självbild är generellt influerad av andras föreställning om eleven. Hon kan dock se en intressant utveckling av den egna bilden av särskolan och en drastisk förändring av denna när de väl kommit in i verksamheten.

Elev : Det är kanske vissa som uppför sig lite konstigt eller annorlunda, men ja, det finns ju vissa som har ett sånt handikapp som gör så att dom ser annorlunda ut, och sånt. Så det kanske är därför också. Det var därför som jag hade fel uppfattning.

Intervjuare : Vad fick dig att förändra din uppfattning?

Elev : När jag eh, kom hit så fick jag ju vara med såna som hade handikapp och det förändrade ju, jag såg ju att det var vanliga precis som jag. (Larsen, 2007, s.38)

Larsen menar att elevernas bild av särskolan inte är konstant utan ändras över tid och beroende på vilka sociala gemenskaper elever i fråga för tillfället är medlem i. Hon förbannar skolans vilja att dela in eleverna i dessa fack och stämpla de som är avvikande från den gällande normen. Hon vill belysa, inte bara det negativa som tas upp gällande tillhörighet utan också det positiva som man ofta ser när elever möjliggörs lärande på sin kognitiva nivå och hur särskolan kan erbjuda en undervisning som inte är möjlig inom den obligatoriska skolan. Hon kommer fram till att elever får ett erkännande av skolan, sina kunskaper och förmågor. Ett erkännande som bygger upp elevens självförtroende och ger eleven en positiv självrelation till den egna förmågan.

2.4.1 Carlbeck-kommitten

Carlbeck-kommittén instiftades av regeringen 2001. Denna skulle föreslå vilken väg särskolan skulle ta: antingen vara kvar som egen skolform eller upphöra och ingå under den obligatoriska grundskolan (Tranquist, 2006). Ledorden för undersökningen var ”en skola för alla”. Detta synsätt låg i tiden och regeringen skulle leva upp till ett antal deklARATIONER och konventioner. Man hade även sett att det fanns en stor variation

mellan olika kommuner i handhavandet av särskolan som skolform. Det saknades både organisationsstrategier och undervisningsstrategier. Även specialpedagogisk kompetens saknades på många håll. Kommittén granskade även föräldrarnas val av skolform, vissa var nöjda medan andra upplevde ett tvång från grundskola och pedagoger att göra detta val p.g.a. resursbrist. Som underlag för sitt arbete hade kommittén forsknings- och utvärderingsrapporter, hearings med berörda instanser och organisationer, konferenser och seminarier, studiebesök och intervjuer med elever och deras föräldrar.

År 2004 kom Carlbeck-kommitténs slutbetänkande: ”För oss tillsammans – om utbildning och utveckling” (SOU 2004:98). Carlbeck-kommitténs förslag blev bland annat att skollagen ska vara så lika som möjligt för alla; det ska finnas ett speciellt kapitel om grundsärskolan, gymnasiesärskolan och vuxensärskolan. Likaså ska den inkludera så många som möjligt där alla undervisas tillsammans. Undervisningen ska individanpassas och varje elev få vara med och bestämma över sin skolgång. Individuella utvecklingsplaner som ska visa vad varje elevs undervisning ska innehålla ska upprättas. För elever i gymnasiesärskolan ska utvecklingsplanerna också innehålla vad eleven planerar att göra efter skolan. Gymnasiesärskolan ska vara utformad så att det finns nationella program, specialutformade och individuella program. Eleverna, tillsammans med skolan och föräldrarna, bestämmer vilket program de ska gå. Elever som har gått i grundsärskola har alltid rätt att välja gymnasiesärskola men de kan också välja att skriva ut sig ur särskolan och ev. gå någon annan form av utbildning.

2.4.2 Salamancadeklarationen

Vid en världskonferens 1994 i Salamanca, Spanien var målsättningen att skapa en skola för alla genom att tillhandahålla undervisning för individer med särskilda utbildningsbehov inom det ordinarie utbildningsväsendet (SOU 1998:66).

Deklarationens syfte är att bejaka varje enskild människas rätt till undervisning oavsett individernas olikheter och hinder. Regler har utfärdats om delaktighet och jämlikhet för individer med funktionshinder. Det som bl.a. deklarerades var att varje barn har rätt till undervisning på en acceptabel utbildningsnivå och man ska vara medveten om varje enskild individs egenskaper och inlärningsbehov. Elever som är i behov av särskilt stöd ska ha tillgång till ordinarie skolor och det är skolans uppgift att utveckla en pedagogik som ger framgång åt alla barn även de som har grava skador eller funktionshinder.

Undervisningen ska utgå från att skillnader mellan människor är normalt och undervisningen ska anpassas efter barnets behov och inte efter en i förväg fastställd inlärningsprocess (Svenska Uneskorådet 2/2006).

2.4.3 FNs Standardregler

FNs standardregler tar sin utgångspunkt i allas lika värde och rätten till likvärdiga förutsättningar i livet. Utbildning är ett av de områden som berörs och de funktionshindrades rätt till lika utbildning lyfts upp. Undervisningen bör vara en integrerad del i den ordinarie undervisningen. Undervisningen skall göras tillgänglig för alla elever och undantag skall endast vara tillfälliga. Enligt standardreglerna är målsättningen att eleven på sikt ska delta i den ordinarie undervisningen (Szönyi, 2005).

2.5 Identitet och tillhörighet

”Ja, men varför ska det heta sär? Alltså just det här lilla ordet sär, det är ju så oerhört tydligt utpekande.” (UR, 2006, *Livskraft –särskolan sväller*).

Björklid och Fischbein (1996) tar i sin bok ”Det pedagogiska samspelet” upp interaktion inom olika vetenskapliga discipliner. De beskriver det interaktionistiska synsättet som att man har ett helhetsperspektiv på människan och hennes omgivning. Man måste lägga psykologiska och biologiska aspekter på personen samt sociala aspekter på dennes miljö. Individerna är i sin roll gentemot miljön aktiv och påverkar denna samtidigt som hon påverkas passivt av den miljö hon befinner sig i. Författarna beskriver hur människan genom sin interaktion med miljön skapar sin egen utveckling, något som kan åskådliggöras med följande figur.

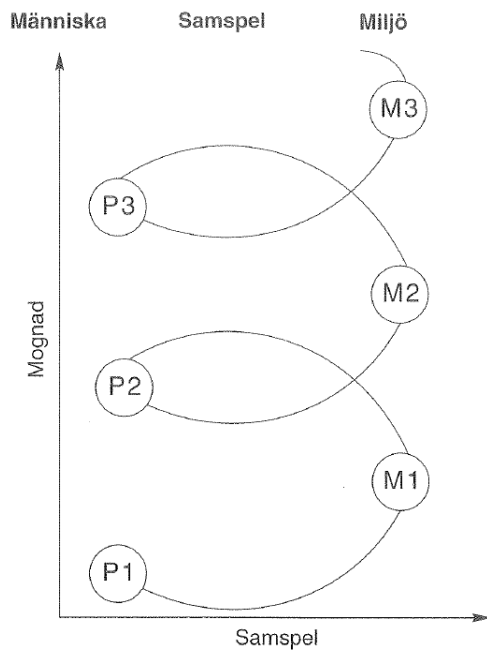

Fig. 1

”Egenskaper hos barnet och miljön och samspelet dem i mellan bestämmer potentialen för barnets utveckling och avgör miljökviteterna från barnets synpunkt”(Björklid och Fischbein, 1996, s.15).

Här kan vi utläsa hur personen i fråga utvecklas genom interaktion med sin omgivning där den egna mognaden och samspelet med miljön möjliggör ett framåtskridande.

Utvecklingspsykologen Urie Bronfenbrenner beskriver i sitt arbete hur vi utvecklas på olika nivåer (Brodin & Lindstrand, 2004). Vi ingår alla i olika miljöer som påverkar oss beroende på var i utvecklingen vi befinner oss. Den närmaste miljön kallas mikromiljö eller närmiljön och utgörs av den närmaste familjen, kamratgruppen, grannskapet etc.

Här sker samverkan från person till person, mor – barn, lärare – elev, etc. Ett litet barn berörs naturligtvis mest av relationerna föräldrar, syskon, medan ett äldre barn successivt berörs mer och mer av de omkringliggande sociala kontakterna t.ex.

klasskamrater, lärare eller grannar. Här bygger barnet upp ett flertal mikromiljöer, en miljö hemma, en i skolan, en på fotbollsträningen etc. Barnet utvecklas med de olika grupperna och smälter samman dessa i nästa system, mesosystemet. I detta system interagerar två eller flera mikromiljöer och fler tillkommer ju äldre barnet blir. Det är relationerna mellan dessa mikromiljöer och hur de kompletterar varandra som avgör mycket av barnets utveckling. Om denna interaktion misslyckas eller de krav som ställs på barnet är helt främmande så kan positiva resultat i utveckling och beteende utebli.

Nästa nivå i utvecklingen kallas för exosystemet. Här påverkar övergripande saker t.ex. skolans budget eller arbetsplatsens flexibilitet utvecklingen. Denna nivå kan vara svår att påverka eftersom den ligger så långt ifrån den egna sfären och kontrollmöjligheten är så liten. Här har även massmedia och de kommersiella krafterna stor betydelse. Makrosystemet är det största systemet i teorin. Här innefattas de största faktorerna, samhällsfaktorer som skolans mål och riktlinjer och vilka politiska förhållanden som råder.

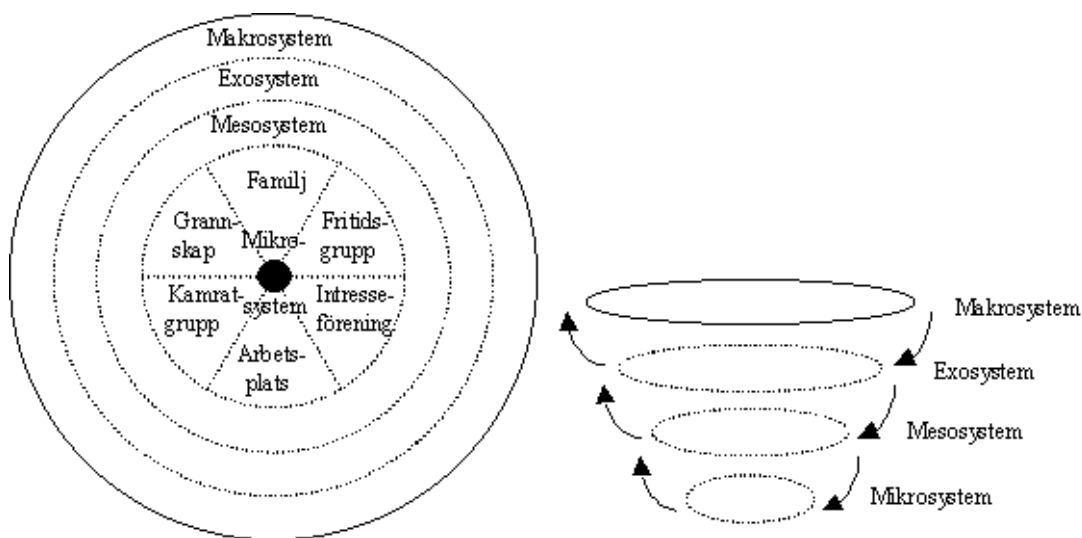

Fig.2
Illustration av U. Bronfenbrenners utvecklingsekologiska modell (Lindgren, 2009.)

På samma sätt som vi i Bronfenbrenners systemteori kan utläsa olika sociala nivåer så kan vi inom socialpsykologin se denna typ av uppdelning (Svedberg, 2007). Här kallas de olika fälten för primärgrupp, sekundärgrupp och referensgrupp. Svedberg tar även upp gruppindelningen ”vi-grupp” och ”dom-grupp”. Dom-gruppen blir en viktig grupp för att spegla och fastställa den ”vi-grupp” som individen tillhör. Dom-gruppen anses i alla fall i ungdomskretsar som annorlunda eller i alla fall föga sympatiska.

”Tonårsspråket är rikt på sådana markörer: nördarna, töntarna, miffona, puckona, damp-ungarna och mupparna vill man inte vara med för de är aggro eller suger fett” (Svedberg 2007, s.17). Dessa olikheter stärks mellan grupperingarna och andras ringa värde skänker egen glans. De grupperingar som Svedberg talar om är i praktiken informella grupper eller formella grupper som skapat en vi-känsla. Den informella

gruppen skapas naturligt av intresse eller samhörighetskänslor. Det kan t.ex. vara en grupp barn som leker tillsammans eller en samling vuxna på en fest. Medlemmarna i dessa grupperingar söker varandra av egen fri vilja till skillnad från den formella gruppen där medlemmarna inte alltid har valt varandra. Exempel på denna typ av grupp kan vara en skolklass eller en arbetsgrupp. Inom och mellan dessa formella gruppbyggnader skapas informella grupperingar vilka växer fram och tillvaratar individuella behov och intressen. Även Barbro Goldinger (1995) tar upp detta fenomen i sin bok "Tonårstiden". Hon beskriver gängets betydelse för ungdomen och hur det tillhörandet är av stor vikt för jagutvecklingen. Gänget blir här en ersättning för den trygga föräldrafamnen och de som tillhör idealiseras och förhärligas ofta. Hon skriver vidare om hur den egna identiteten formas i kontakten med andra och att det i dessa år blir extra viktigt med denna typ av tillhörighet.

De grupperingar som vi upplever oss indelade i och där vi speglar oss i varandra har naturligtvis stor betydelse för hur vår identitetsutveckling ser ut. George Herbert Mead som är en av våra största social-behaviouristiska forskare betonar den roll andra människor har för den egna personlighetens uppbyggnad. Det sätt som en individ betraktar sig själv är en återspeglning av hur han/hon upplevt sig behandlad och sedd av andra tidigare. Genom att sätta sig in i och se sig själv ur andras ögon skapar man sin egen självbild. Enligt Björklid och Fischbein (1996) delar Mead in individens tolkning av sitt eget beteende i fyra faktorer.

- Värderingen av dem som reagerar på hans beteende, de han skulle kalla signifikanta andra.
- Hur den sociala situationen ser ut där personen befinner sig när han gör tolkningen
- Individens mål och ambitionsnivå
- Tidigare erfarenheter

Resultatet av denna tolkningsprocess får konsekvenser för hur individen ser sig själv och i förlängningen vilket självförtroende individen tillskriver sig.

Kristin Kostiaainen och Susanne Petersson har i sin uppsats "*Konsekvenser av placering i särskolan*" (2007) intervjuat två stycken särskolesamordnare verksamma i två olika kommuner norr om Stockholm. Båda dessa har gedigen erfarenhet av och arbetar

mycket kring ungdomars placering och skolgång i gränslandet mellan den obligatoriska grundskolan och särskolan. De är eniga och tydliga i sin kunskap angående konsekvenserna av en särskoleplacering. De lyfter i sin intervju fram hur eleverna begränsas i sin möjlighet till vidare studier och att de i förlängningen kan få det tufft på den öppna arbetsmarknaden. Något som de påpekar är viktigt att informera om vid en ev. särskoleinskrivning. Har en elev rätt till särskola p.g.a. utvecklingsstörning, autism eller förvärvad hjärnskada kan ett mottagande i längden leda till att eleven får någon form av stöd i form av sysselsättning i stället för arbetslöshet. Något som kan vara många elever till gagn eftersom de p.g.a. sitt handikapp ändå kommer ha svårt på den öppna arbetsmarknaden.

Resultatet av uppsatsen och den teoretiska diskussion som följer blir att författarna ser hur inskrivningen till särskola för de elever som ligger i gränslandet blir ett dilemma.

Olika sidor har visat sig i vår studie. Det ena är att ett mottagande leder till att eleverna kommer att arbeta inom skyddade verksamheter och bli bidragsberoende, vilket kan leda till utanförskap gentemot det övriga samhället. Det andra är att mottagande i särskolan leder till att eleverna har ett skyddsnät och kommer med stor sannolikhet inte hamna i arbetslöshet, kriminalitet och droger. Elever som genomför grundskolan har inte samma skyddsnät och får inte samma stöd när de ska ut på arbetsmarknaden som elever från särskolan. I de fallet kan de å ena sidan få större chanser att få ett arbete på den öppna arbetsmarknaden och chans till att vidareutbilda sig, vilket elever från gymnasiesärskolan har stora svårigheter med.
(Kostiainen och Petersson, 2007, s.42)

3. Syfte och problemställning

3.1 Syfte

Syftet med denna undersökning är att få en bild av hur berörda elevers liv har påverkats av valet av skolgång. Hur ser deras roll ut i förhållande till sig själva, *individ*, sin närmaste omgivning, *grupp*, samt till samhället i stort, *organisation*. Vi hoppas att vårt arbete kommer att kunna ligga som underlag för vidare studier i ämnet. Som specialpedagog ställs man relativt ofta inför problematiken kring kognitivt svaga elevers skolgång. Elever och föräldrar kommer med denna hjälp välja vilken väg de skall ta genom sin skolgång, om de ska stanna inom den vanliga skolan med extra stöd eller välja en särskoleplacering. Vi känner att vi saknar ett underlag med stöd för våra tankar kring elevens vidare ”jag”- utveckling. Rent konkret ämnesmässigt vet vi vad särskolan erbjuder med alla dess fördelar. Det vi saknar är en vidare kunskap kring hur detta val påverkar elevens sociala självbild och dess funktion i samhället efter avklarad skolgång. Vi vill skapa en grund till ett hjälpmedel som skulle kunna användas för att få ett bättre underlag i arbetet med detta, så väl för oss själva som för andra berörda parter.

3.2 Frågeställningar

- Hur ser eleverna på sig själva som personer och hur har deras självbild utvecklats beroende på valet av skolform?
- Hur har dessa olika elevgruppers sociala utveckling kommit att präglas beroende på valet av skolform och hur ser de på sin roll som samhällsmedborgare?

3.3 Hypotes

Vi har en bild av att särskoleelever som fullföljer sin skolgång i en exkluderad eller i alla fall inte inkluderad undervisning löper en risk att ”tappa” i förhållande till sina

kamrater gällande sociala nätverk, självförtroende och tillhörighet. Detta tror vi kan yttra sig i utanförskap och en självbild som säger att de inte kan "som andra" eller inte "får som andra". Denna känsla följer eleven från det att den inte "passade in" i klassen och vidare genom hela livet. Många elever som har en tydlig utvecklingsstörning lider förmodligen inte så mycket av detta. Den stora problematiken ligger hos de barn och ungdomar som befinner sig i "gråzonen" mellan den obligatoriska skolan och särskolan. Vi tror att de elever som befinner sig här mår bättre av den ordinarie verksamheten om de bara får adekvat handledning och hjälp. Vi ser också en problematik i att skolor inte har resurser för att ta hand om dessa elever inom den ordinarie verksamheten, något som kan bli ett psykologiskt och socialt nederlag för den berörda eleven. Samtidigt kan det innebära en enkel och billig lösning för skolan.

4. Metod

4.1 Metodval

Att söka svar på en fråga eller ett problem/frågeställning kräver förutom noggrant förarbete, en för problemet lämplig metod. De två möjliga metodteoretiska utgångspunkter vi stod inför var; en kvalitativ eller en kvantitativ metod. Även om dessa två tidigare stått som motpoler till varandra, bör man idag snarare se dem som olika verktyg för att kunna söka svar på sina frågor. För att kunna komma fram till något, dra en slutsats måste man ha en metod. Ordet ”*metod betydde ursprungligen vägen till målet*” (Kvale, 1997, s 91). Kvalitet syftar i detta sammanhang på arten, på beskaffenheten av något. Kvantitet syftar på hur mycket, hur stort, mängden av något (Kvale, 1997). Kvalitativa och kvantitativa metoder är verktyg som kräver olika kompetens. Hur man använder dessa beror på vilka frågor man ställer. Flexibilitet är en stor fördel med den kvalitativa intervjumetoden. Det är lättare att följa upp idéer som uppstår under intervjutillfället och man kan komma med följdfrågor samt gå mer in på djupet. Känslorna som uppstår i en intervju ville vi ta vara på, vilket hade varit omöjligt om vi hade valt att utforma en enkät. Responsen i form av tonfall, mimik och pauser från personen som blir intervjuad går man miste om i en skriftlig enkät.

4.1 Genomförande

För att vi ska kunna få en så bra bild som möjligt av våra undersökningar har vi valt att använda oss av kvalitativa djupintervjuer. Dessa intervjuer ger oss möjlighet att få en kontrollerad intervjusituation där intervjupersonen (IP) känner sig trygg och vi kan följa upp och se att våra frågor uppfattas korrekt. Vi har också möjlighet att läsa av kroppsspråk och se hur IP responderar på frågor via sitt kroppsspråk. Det är viktigt att vi inte påverkar och färgar IPs uppfattning av situationen utan låter dennes syn på verkligheten komma fram. Eftersom dessa intervjuer tar så pass stor del av arbetet och är väldigt tidskrävande så har vi valt att begränsa oss till fyra stycken. Valet av dessa intervjupersoner är väldigt viktigt för resultaten. Vi måste här hitta elever som tydligt legat i ”gråzonen” och de ska gå eller ha fullgjort sin gymnasieutbildning på ett nationellt fyraårigt särskoleprogram. Våra intervjuer har transkriberats, sammanfattats och analyserats. I uppsatsen presenteras intervjuerna i form av en sammanställande

resultatdel där större gemensamma tendenser lyfts fram. Dessa diskuteras sedan i diskussionsdelen och kopplas till vår litteraturundersökning. Våra intervjuer är strukturerade, dvs. vi har ställt upp ett antal frågeställningar vilka löper som en röd tråd genom den empiriska studien. Vi har i urvalet av intervjupersoner valt att lägga fokus på elevernas sociala och kognitiva status. Vi har försökt hitta elever som ligger nära gränsen mot ”den vanliga skolan” och som ofta fått tillhörighet till särskolan under sin senare del av grundskolan. Två av våra intervjupersoner går för närvarande sista året på gymnasiesärskola medan två har fullgjort sin gymnasiesärskoleutbildning.

I vår undersökning hade vi som utgångspunkt Steinar Kvales (1997) sju stadier för intervjuundersökning.

1. Tematisering
2. Planering
3. Intervju
4. Utskrift
5. Analys
6. Verifiering
7. Rapportering

Innan själva intervjuandet påbörjas bör man ha ett syfte och beskriva vad ämnet är. Man bör veta *vad* man gör och *varför* man gör det innan frågan *hur* man gör det ställs. Man bör ha planerat för hur man ska gå tillväga i alla stadier och se till att inskaffa den kunskapen man behöver. Det är själva intervjuandet som är den mest engagerande delen av undersökningen. Det är i mötet mellan intervjuarens och intervjupersonens erfarenheter som ny kunskap uppstår. Intervjuandet är ett samtal mellan två parter kring ett gemensamt ämne. Det var en spännande del av arbetet som är beroende av den personliga kontakt som uppstår. Samspelet ställer krav på båda parter och det går inte att vara neutral eller anonym. Intervjuaren måste på kort tid skapa ett tillitsfullt förhållande så att den intervjuade känner sig trygg nog för att tala om sina känslor och upplevelser. I detta avseende känns det som om vi lyckades skapa den atmosfär och ton i samtalen som krävs. Efter intervjun förberedde vi materialet för analys. Transkriberade, sorterade och sammanfattade.

4.2 Urval av intervjupersoner

”Oavsett hur liten undersökningen, bör man alltid sträva efter att få ett så representativt urval som möjligt” (Bell, 2000, s. 111), lättare sagt än gjort. Första frågan vi ställdes inför var hur många personer vi behövde intervjua. Antalet nödvändiga intervjupersoner beror naturligtvis på undersökningens syfte. Vi var medvetna om att antalet personer tenderar att antingen vara för litet eller för stort i kvalitativa intervjuundersökningar (Kvale, 1997). Vi kom fram till att, ett för stort antal personer gör det omöjligt för oss att mer ingående tolka materialet. *”Om syftet är att förstå världen som den upplevs av en särskild person, räcker det med denna enda person”*(Kvale, 1997, s. 98). Vi bestämde oss för att ett fåtal personer och deras livshistoria borde räcka för vårt syfte. Det är trots allt intervjuernas kvalitet och inte deras kvantitet som är av intresse för oss. När antalet var bestämt gjorde vi ett urval av de personer vi ville intervjua. Urvalet beror dels på hur mycket tid man har till sitt förfogande men också på vilken metod man har tänkt använda och hur mycket tid den tar i anspråk. Det var viktigt för oss att hitta intervjupersoner som låg nära varandra kognitivt, i ”gråzonen”. Vi är medvetna om att vårt urval av intervjupersoner inte är stort och vilka begränsningar det innebär. Vår ursprungstanke var att intervjua sex personer, detta kom att reduceras till fyra. Några av de personer som tillfrågades hade inte möjlighet att ställa upp för tiderna passade inte, andra kände sig inte bekväma med att bli intervjuade. Vi tvingades här att nöja oss med att prata med de som var villiga att ställa upp. Det är viktigt att ha i åtanke att *”människor som ställer upp på att bli intervjuade bör få komma med sina önskemål när det gäller plats och tidpunkt för intervjun”* (Bell, 2000, s. 124).

4.3 Tillförlitlighetsaspekter

4.3.1 Validitet

Eftersom vi inte har möjlighet att göra en studie med ett underlag som kan betecknas som tillräckligt ur tillförlitlighetsaspekten så kan vi inte göra anspråk på att få ett resultat som har hög validitet. Vi får dock med vårt arbete en fingervisning och en diskussion som är värd att följa. Tillsammans med liknande studier och annat material kan läsaren få en säkrare bild av hur det hela ligger till. Eftersom vi i vår undersökning

har ett underlag där vi inte kan dra några generella slutsatser så har vi inte heller valt att presentera vilken intervjuperson som sagt vad eftersom detta blir ovidkommande. Vår intressepunkt ligger i den livshistoria som intervjupersonerna berättar snarare än i att få ett statistiskt underlag.

4.3.2 Reliabilitet

Vi väljer ut våra intervjupersoner med stort fokus på var de befinner sig, har befunnit sig gällande sin tillhörighet till särskolan. Vi försöker ringa in elever som ligger så nära varandra som möjligt i sin kognitiva utveckling. För att få en undersökning med så hög reliabilitet som möjligt i jämförelsen mellan våra intervjuer så försöker vi också ställa frågor utifrån ett i förhand bestämt mönster.

4.4 Etiska överväganden

Vi har i vårt arbete lagt stor omsorg kring hur vi utformat intervjufrågorna och hur intervjusituationen var konstruerad. Här spelar båda miljö, stämning och annat in. Vi försöker skapa ett förtroendekapital hos intervjupersonen. Utan detta förtroende har vi svårt att få ett resultat med hög reliabilitet. Det är också viktigt att vi inte lämnar intervjupersonen med oavslutade funderingar kring sin skolgång, sitt självmedvetande eller sin sociala tillhörighet. I strävan efter de resultat som vi önskar finna i vår undersökning får vi inte låta målen helga medlen. Vi måste tänka större och inse att vi arbetar med människor som ofta haft en trasslig skolgång och kan vara sköra gällande detta ämnesval. I vårt val av frågor måste vi hela tiden överväga huruvida frågan är relevant för vår undersökning och hur den kommer att mottagas av intervjupersonen. All information vi får via våra frågor skall ha en betydelse för vår undersökning och den måste vara vägd mot den ev. känslomässiga påverkan som den kan skapa hos I.P.

5. Resultat av empirisk studie

Vårt resultat bygger på fyra djupintervjuer och vi har i denna del valt att sammanställa intervju svaren i form av citatpresentationer uppdelade i fem olika kategorier.

- Tiden före särskolan
- Tiden efter inskrivning
- Socialt umgänge
- Självbild
- Framtidsvisioner

5.1 Tiden före särskolan

Två av våra intervju personer har inte så klara minnesbilder av hur tiden före särskolan såg ut. De fick tillhörighet i mellanstadiet. Våra andra intervju personer ger en samstämmig bild.

De talar om tiden som jobbig och hur de inte hängde med i klassrummet. *”jo det var ju svårt och sånt att hänga med, tråkigt...”* *”Det var riktigt jobbigt alltså, jag hängde med men inte som vanliga om man säger ungdomar. Men ja...”* *”Jag hade problem i skolan med vissa ämne och sitta still och sånt. Jag har ADHD så det är dels det men också det andra”*. Någon nämnde också att tiden före särskolan var en tid av ovisshet, där eleven kände sig utanför utan att riktigt veta varför. *”jag hängde ju inte med mina andra klasskamrater, men, det fick man ju på papper sen. Att man hade en diagnos så, då förstod man lite mer varför man inte...hängde med.”* De berättar om hur de upplevt att de i början av skolåren hängt med och tyckt det var roligt i skolan, men att de allt eftersom tiden led halkade efter mer och mer. *”Ettan, då var det bra, det var sen när man kom upp i högre klasser...”* Under grundskolan har en av våra elever gått i en integrerad särskoleform och hon beskriver hur hennes särskoleundervisning utökades med tiden. *”i sjuan fick jag vissa ämnen, sedan blev det fler och fler ämnen efterhand som det går, men jag gick i min klass.”*

På frågan om vem som initierat utredningen inför särskoleplacering så skiljer sig svaren åt. Någon har initierats av föräldrarna men skolpersonalen har i alla våra fall varit de mest drivande. *"Det var ju mamma och pappa som hade ett sånt där möte med rektorn, jag var inte med där. Jag fick...jag hade inget val alltså" "min mamma och skolan [...] tror jag att det var." "Det var dom som pratade med mamma och pappa" "Dels skolan, och min mamma också, hon tyckte att det skulle hjälpa mig, att jag skulle komma lite bättre...ja vad ska man säga..."* På frågan om de inte själva fick ta del i beslutet så var svaren liktydiga. *"Asså, jag var ju tvungen, nej jag gjorde ett sånt test eller vad det är, så klarade jag inte det. Jag klarade inte det så jag var tvungen" "Jag gick en sån undersökning på [...] ehhd ADHD utredning först och sen fick jag diagnosen ADHD, därför skulle jag bli placerad på en särskola då...typ".*

Redan innan intervjupersonerna började särskolan så hade de en del tankar om verksamheten, tankar och funderingar som aktualiserades i och med att de själva skulle bli inskrivna. *"ja alltså det var skämmigt och så, vet inte varför" "jag visste inte så mycket om det, först visste jag inte att det var en särklass men sen fick jag reda på det och då började ju tankarna, och ja man kände sig som en mindre värdig person eller jag vet inte så..." "När jag skulle börja där så sa de att jag skulle gå på en skola där det var mindre barn i klassen alltså, lite lugnare. Så det var ingenting alls, men sen när man fick reda på att det var en särklass då, precis som att shit...dom kanske tittar ner på mig [...] sådana tankar hela tiden du vet" "*

5.2 Tiden efter inskrivning

På frågan om hur skolsituationen blev efter särskoleinskrivningen så är svaren samstämmiga. Intervjupersonerna har en tydlig positiv bild av undervisningen med vissa undantag. *"jag har kanske inte lärt mig mer men jag har i alla fall fått lättare undervisning och har fått mer vad heter det...om man får en text typ om man ska skriva av saker, så måste någon berätta lite hur man ska göra och så..." "Att man kan få hjälp, den hjälp man behöver det är bra" "alltså lite mindre folk, mindre stöttigt*

alltså om man säger så. Inte 30 st. Lite lugnare och man kunde koncentrera sig lite bättre och bra lärare.” ”Det har blivit mycket bättre, mindre grupp och så”. ”Vissa lärare fattade inte riktigt varför man inte hängde med, ibland var det så, de fattade inte varför man räknade på händerna vissa gånger och ja...man tog hjälp av andra saker, de fattade inte riktigt det.” ”vissa lärare fick man inte så mycket hjälp av. Vi hade en som hette [...] hon skulle hjälpa oss med ett tal som vi inte kunde, så hon ville inte hjälpa oss med det. Och då stack två stycken killar därifrån. Dom bara gick ut. [...] för dom pallade inte med det. Att hon inte ville hjälpa till, hjälpa oss med talet vi inte kunde.”

På frågan om vad de tror att de gamla skolkamraterna tycker om särskolan så svarar våra intervjupersoner:

”Jag vet inte ens om dom vet det, ibland vet dom inte om det så...alltså jag bryr mig faktiskt inte, emmm, nja, nej kanske bryr sig, lite”. ”Vet inte, det var ju inte kul heller alltså att man inte hade samma, samma som de andra liksom [...] Det gjorde dom säkert, men jag vet inte om de brydde sig.” ”De är ju rätt många nya som kommit fram och frågat vad det är för skola, och så har vi förklarat” ” Det vet jag inte, men om de får reda på att vi har lite lättare saker att göra med så... ja du vet...att vi inte vet så mycket”

Den av våra intervjupersoner som gick sina första sarskoleår integrerat kände en viss separationsångest. Hon beskriver hur hon under fler och fler lektioner fick extra stöd medan rasterna blev den gemensamma samlingspunkten med klassen. *”Jo det var ju, sådär...det var ju inte så kul ändå. [...] Men det var ju inte kul heller alltså att man inte hade , samma som dom andra liksom [...]Men alltså man träffades mest på raster, jo det gjorde man ju. När man hade samma raster.”* Hon beskriver vidare hur hon trots detta tycker att det varit ett bra val: *”ja, för jag hade säkert inte klarat att gå i vanlig, det hade jag ju inte, fniss...”*

5.3 Socialt umgänge

Våra intervjupersoner blev tillfrågade om de hade kvar samma kamrater efter särskoleplacering som de hade innan, de svarade att:

”ja, ja, både och, några hade jag kvar.” På följdfrågan om personen fortfarande har kontakt med dessa så blir svaret *”ja, ja det har jag.”* En annan av våra intervjupersoner beskriver sin situation så här *”ibland när man typ hälsar på dom så bara går de förbi typ... du vet, jag vet inte varför men...sen började dom på högstadiet och då tappade man kontakten. När jag var liten så var jag med rätt många men sen så tappar man intresset att vara med dom. Dom hälsar inte på en och man känner sig, inte mobbad precis men man känner sig...jag vet inte vad man ska säga.”* Ytterligare en svarade att förändringen berodde på hennes flytt och inte på särskoleplaceringen *”Nja, ibland, eller jag har ju flyttat så jag har inte så mycket kontakt med dom längre.”* Vår tredje person har kvar sina kamrater fortfarande sedan sin särskoleplacering i mellanstadiet: *”ja några har jag faktiskt”*. Sedan nämner personen ett flertal personer vid namn som han lärt känna under sin skoltid. Den fjärde har främst en kamrat som han haft under en längre period. *”ehh, det är bara [...] jag och han som hänger mest [...] ja hela tiden”*. De som känner att de tappat kamrater sedan sin särskoleplacering av en eller annan orsak har också skaffat nya: *”ja, ja, både och, några hade jag kvar”*. *”Jag hälsar på vissa men jag umgås inte med dom, jag har nya nu.”* På frågan om dessa är från särskolan så svarar personen: *”Nej det är de inte, det är andra...”* Personen ser även särskoleplaceringen som en möjlig anledning till att han tappat kompisar.

5.4 Självbild

Samtliga av våra intervjupersoner förefaller ha en relativt bra självkänsla. De anser sig vara duktiga på olika saker och har självförtroende nog att kunna uttrycka detta.

”Inte för att skryta men jag är rätt grym ute i butik alltså så, jag vet hur man ska vara och så. Jag har varit i samma affär i flera år på praktik nu, ska få sommarjobb nu

också.” En annan uttrycker sig så här: ”jag kan mycket om musik [...] när det är fest på [...] skolan så har jag hand om musikanläggningen tills DJ´n kommer. Så har han sin där och så har jag min där.” Gemensamt för samtliga är att de ämnen som de anser sig vara duktiga på är praktiska ämnen. Idrott, musik och träslöjd nämns. ”musik [...] det är något jag blev expert på.” ”Ja, Bandy som jag ska göra idag”, ”jag är bra på att laga mat [...] jag gjorde mat till några kompisar. Då gjorde jag min special [...] korgryta med curry i och pasta”, ”inget, nej bara skojade, gymna”. Ett par teoretiska ämnen nämns: ”ja skriva och sånt, det tyckte jag om”, ”som jag t.ex. jag har utvecklats på datorer. [...] när jag gick på [...] tog jag datakörkort.”

Våra intervjupersoner är dock lite oroliga för hur andra ser på dem:

”mobbad hade jag nog blivit på en vanlig skola[...] ja för mitt handikapp. Det är inte alla normala som förstår att man har ett handikapp.” En annan uttrycker sig så här: ”man ska få en stämpel att man är typ särbarn...att andra ska tycka det, folk som inte vet riktigt...som inte vet vad det är.” ”Det finns ju andra människor också som gått i vanlig klass som inte fått den sortens hjälp. Som inte vet om det än alltså. Jag ser inte ner på dom som har funktionshinder och så, det gör jag inte, men dom är inte mindre värda för det. Men det är skillnad...helt klart, jag är ju inte sån.”

5.5 Framtidsvisioner

En av våra intervjupersoner bor själv i egen lägenhet, medan de andra fortfarande bor hemma eller är på gång att flytta: ”jag bor hemma nu. Men vi kanske ska flytta om vi får lägenhet. Och då ska mamma försöka fixa en etta till mig precis i närheten. En vanlig etta, inget gruppboende eller servicehus.” Någon av våra intervjupersoner har stadigt förhållande medan andra är singlar. En har sällskap sedan flera år tillbaka medan en annan har haft flickvän till och från. Någon är inte alls intresserad: ”jag har haft kontakt med min allra första flickvän, vi har växt upp tillsammans, men vi har inte träffats på två år [...] jag har haft två flickvänner.”

I framtiden ser sig våra intervjupersoner ute i arbetslivet. Någon vill arbeta i butik medan en annan vill arbeta som sminkös: ”Jag skulle vilja jobba med smink. Sminka

och sånt, eller naglar.” ”Ja det är ju att jobba med filmer eller nått sånt men det kommer nog inte bli det... inte nu i alla fall. Jag kanske kunde jobba i en videobutik. Men den drömmen kan vänta än så länge.” En tredje resonerar krasst om sitt kommande sommarjobb i affär: ” men det är bara arbetsförmedlingen som betalar så 4600 i månaden så jag får typ 3000 i månaden det känns typ lite fucked up men... det leder till jobb ju...”

Någon av våra intervjupersoner uttrycker en specifik oro över att arbetsgivare ska veta att hon gått i särskola: *”de kollar väl betyg och sånt, om man får gå och lära sig. De tar de som gått vanligt program först, tror jag i alla fall, men jag vet inte.”* Samma person resonerar senare kring sin situation om hon inte gått i särskola: *”Det hade ju inte blivit lyckat om man säger så, då hade jag fått IG i allt. Ja, nej men alltså då hade man ju inte velat gå i skolan. Alltså man vill ju gå i vanlig klass det är klart, men man kan ju inte välja liksom.”*

6. Diskussion

6.1 Resultatdiskussion

När ett barn påbörjar sin utbildning på grundskolan så träder de in i en ny ”microsfär” (Lindgren, 2009). Här interagerar eleven med andra barn. Denna del av barndomen är en prövning och en omvälvande upplevelse för barnet. Barnet går från att ha haft en eller ett fåtal ”microsfärer” till att inkluderas i allt fler. Utöver skolan påbörjas nu ofta föreningsliv, fritids, nya kamratrelationer etc. Ingen av våra intervjupersoner har till att börja med känt sig utanför detta system och denna övergång har fungerat bra. Senare under grundskolan uppstår det dock konflikter. Eleven ställs inför uppgifter som av någon anledning är för svåra och känner sig inte längre riktigt hemma i denna sfär. Skolans förväntade utvecklingsnorm följs inte längre och utbildningstakten blir ett problem för eleven. Det är nu som någon (skola, föräldrar eller annan) introducerar möjligheten till ett alternativ, en mer anpassad skolgång. För att eleven ska kunna få tillgång till denna undervisning så behöver en utredning komma tillstånd. Om eleven får tillhörighet så finns det lite olika alternativ beroende på vad kommunen kan erbjuda och vad som önskas. Två av våra intervjupersoner har gått i en integrerad sarskoleform där de haft tillhörighet till sin ”gamla” klass samtidigt som de i vissa ämnen haft undervisning i en annan grupp. De andra intervjupersonerna placerades i en lokalintegrerad sarskoleklass där all undervisning sker och klasstillhörigheten finns i sarskolemiljön. De två förstnämnda hamnade i en situation där grupptillhörigheten inte blev självklar. Å ena sidan gick de kvar i sin gamla klass med sina gamla kamrater samtidigt som de ofta fick undervisning i annan grupp, något som eleverna upplevt som besvärligt. De ”microsfärer” som eleverna ingick i från början i lågstadiet splittras nu upp och de ska helt plötsligt vara medlemmar av två separata sfärer på samma plats. Våra andra intervjupersoner upplever förändringen mer positivt, de tog ett steg fullt ut och bytte ”microsfär” där de snabbt kände gemenskap och skaffade nya vänner, som de också behållit i högre grad genom åren. Alla upplever dock sarskoleinskrivningen som positiv eller åtminstone nödvändig. Känslan av att inte hänga med och att inte tillhöra var ännu större när de inte kunde följa undervisningen i klassrummet. Känslan av utanförskap i en grupp blir större än känslan av att vara en grupp utanför.

Resonemang kring en skola för alla återkommer både i Carlbecksutredningen och i Salamanca- deklARATIONEN. Här försöker man föra samman dessa två sfärer till att bli en enhet där alla ska känna sig välkomna och delaktiga, en skola för alla. Att dela in elever i dessa grupperingar har naturligtvis både för- och nackdelar. Det är utifrån vårt umgänge som vi skapar våra identiteter och det sätt som en individ betraktar sig själv på är en återspeglning av hur han/hon upplever sig behandlad och sedd av andra. Det är därför vi här riskerar att andra elever lyfter sig själva genom att använda den icke tillhörande gruppen för att spegla sig själva. Svedberg (2007) beskriver detta som ”vi-grupp” och ”dom-grupp”. ”Dom-gruppen” blir en viktig grupp för att spegla och fastställa den ”vi-grupp” som individen tillhör. Den grupp som man själv inte tillhör anses i alla fall i många ungdomskretsar som annorlunda eller i vart fall föga sympatiska. *”Tonårsspråket är rikt på sådana markörer: nördarna, töntarna, miffona, puckona, damp-ungarna och mupparna vill man inte vara med för de är aggro eller suger fett”* (Svedberg 2007, s.17).

Denna typ av behandling är en av de färor som vi kan se att våra intervjupersoner står inför. Någon nämner hur de är rädda för att bli mobbade om de gått kvar i samma klass och en annan talar om hur de ”gamla” kamraterna inte hälsar längre. Redan tidigt i skolåldern kan man se hur en av våra intervjupersoner talar om att hon kände sig utanför i klassen, att hon inte tyckte om att vara speciell och behöva specialundervisning. Senare i intervjun kan vi utläsa hur samma person nu tycker att det är bättre och att hon har funnit nya kompisar och funnit sin roll. Det tenderar alltså vara så i alla fall i vår undersökning att de elever som haft en skolgång i den lokalintegrerade särskolan klarat sina kamratkontakter bäst. Det är också dessa elever som har flest kamrater kvar sedan tidiga skolår och som funnit sig tillrätta bäst både socialt och emotionellt.

Svedberg säger vidare att de grupperingar som vi hamnar i är antingen formella gruppen eller informella grupper. Den formella gruppen skapas av systemet t.ex. klasstillhörighet, medan den informella gruppen aktivt söks upp av individen. Vi kan se hur våra intervjupersoner skiljer sig från varandra gällande sina sociala kontakter. De två som gått i den lokalintegrerade särskolan håller sig nästan uteslutande till sin formella grupp. De kontakter som skapas i skolan och genom de formella grupperingar de sätts i blir också grogrund för kamratskap och informella grupperingar, de söker den informella gruppen inom den formella gruppen. Dessa kontakter tenderar också att hålla

i längden och byts inte ut lika ofta som andra. Våra andra intervjupersoner vilka gått i den funktionellt integrerade särskolan hade i klart större grad kamratkontakter utanför sina formella grupper, utanför särskolan. Detta fortgår även efter det att eleven påbörjat sin gymnasieutbildning och slutat gå i funktionellt integrerad skola. Man ser en klar vilja att tillhöra en annan grupp, ett annat mesosystem där de inte automatiskt har tillträde genom sin tillhörighet. Ofta utvecklar dessa elever en annan typ av kunskap och de får en ”street-smart” attityd som kompenserar för den kognitiva utvecklingen. Anledningen till att dessa elever väljer att göra detta är att de söker sin egen självbild och inte kan eller vill finna den inom den formella sfären. De söker sig tillbaka och relaterar fortfarande till de elever som de tidigare gick i skolan med. Relationen till de tidigare eleverna och den kamratskap som de har utanför den formella sfären skapar och har skapat den bild eleverna har av sig själva. Enligt Mead (1976) är det genom hur andra ser på en som man skapar sin egen självbild och det är för dessa elever mer tilltalande att spegla sig i kamrater utanför särskolan. Någon av våra intervjupersoner tar upp detta och beskriver hur hon hoppas att andra personer utanför skolans värld inte vet att hon går i särskolan. Samma person upplevde också särskolegruppen som liten och med för få kompromissmöjligheter.

Genomgående för intervjupersonerna är att de känner en större säkerhet i och ett större intresse av praktiska göromål. Det är inom dessa områden som intervjupersonerna känner att de kommer mer till sin rätt och är mer som ”alla andra”. De begränsningar som de kan se att de har inom andra områden gäller inte i samma utsträckning här. Björklid och Fischbein (1996) tar upp hur detta kan komma sig när de beskriver hur människan genom sin interaktion med miljön skapar sin egen utveckling (Se figur 2). Troligtvis har våra intervjupersoner under sin uppväxt fått bekräftat hur svårt de har för vissa ämnen, de ligger kognitivt efter sina kamrater och har inte kunnat skapa en stark positiv självbild inom dessa områden. Det är den egna mognaden och samspelet med miljön som skapar ett framåtskridande, någon som leder till att dessa elever i viss mån riskerar att stagnera i sin kognitiva utveckling. Samtidigt har de haft möjlighet att utöva andra färdigheter i en annan miljö där de inte haft denna roll. Någon nämner sitt stora intresse för musik, andra hur duktiga de är inom idrott, data och matlagning. Under våra intervjuer kan vi också se hur de reagerar annorlunda när de talar om dessa ämnen och uttrycker en större glädje och entusiasm. Denna typ av stärkande av självkänslan återfinns vi också i Larsens avhandling (2007) där hon beskriver hur vi måste se

nyanserna av särskolan som identitetsskapande fenomen. Särskolan erbjuder en undervisning som inte är möjlig i den ”vanliga” skolan och ger i och med detta eleverna en stärkt självbild och möjligheten att bygga upp ett självförtroende som kanske inte varit möjligt i relation till kamraterna i den gamla klassen.

Vi kan om vi gör en jämförelse mellan vår studie och de reportage som gjordes i Utbildningsradions serie ”Livskraft” se många likheter. Den rädslan som vi kan märka av inför att vara avvikande eller inte som andra lyser igenom i båda fallen. Mammorna som presenteras i programmet är mycket kritiska till bedömningen av elever och hur man kan sätta ”normala” elever i en särskola och därmed begränsa de möjligheter som eleven har i sitt kommande liv. Vilken rätt har vi som pedagoger och föräldrar att bestämma och sätta denna ”stämpel” redan under grundskolan? Våra intervjupersoner kände sig också utanför, i alla fall till en början i särskolan men belyser den vikt som skolgången fick för deras självförtroende. De gick från att varit sämst till att i alla fall vara duktiga i många ämnen. Detta frigjorde också möjligheten att våga prova på andra saker och bli duktiga inom andra ämnen. Vi nämner idrott, matlagning och data som några exempel.

Tittar vi vidare på hur våra intervjupersoner ser på sig själva i framtiden så får vi en enstämig bild där eleverna spår sig själva en ljus framtid. Flertalet tror inte att särskoletillhörigheten ska utgöra ett allt för stort hinder och någon tror att den extra praktik som han fått genom särskolan ska hjälpa honom in på arbetsplatsen. Den enda av våra intervjupersoner som egentligen är lite osäker på hur hon ska mottagas på arbetsmarknaden är rädd att arbetsgivaren ska låta elever som gått vanligt gymnasium få företräde till arbetet. Flera talar dock om en ”stämpel” som de får i och med att de går i särskolan. Att de inte är som andra och att andra inte riktigt vet vad de går för, bara att de är annorlunda och har svårare att lära sig saker.

De yttre omständigheterna som omger särskolan avgör naturligtvis till stor del vilka möjligheter denna typ av elever har i sin undervisning. Vissa elever har möjlighet att välja hur deras skolgång ska se ut medan andra blir rekommenderade den som kommunen för, eftersom de av ekonomiska skäl inte har möjlighet att erbjuda annat. Den miljö som påverkar valmöjligheten och hur själva infrastrukturen ser ut i kommunen kallar Bronfenbrenner för exo- respektive makrosystem (Brodin &

Lindstrand, 2004). Våra intervjupersoner har i stor grad blivit påverkade av dessa system och det är de som gjort att någon valt att gå i integrerad särskola. Det är dessa system som genom t.ex. Salamancadeklarationen, FN-standardregler och Carlbecksutredningen styr hur vi delar upp våra elever på bästa sätt och vad vi har för möjlighet att hjälpa dem.

Vi kan också se i vår litteraturundersökning hur antalet elever som skrivs in i särskolan har ökat markant de senaste åren. Man kan se hur inskrivningarna till särskolan har ökat med hela 70% något som kan tyckas anmärkningsvärt. Samtidigt har inskrivningarna till gymnasiesärskolan ökat med 90%. Anledningarna till detta kan vara många. I Carlbeckskommittens utredning nämns som anledning till detta införandet av målrelaterade betyg, nedskärningar och en större vilja att testa och diagnostisera elever under de senare åren, samma anledningar tas även upp och behandlas i URs programserie livskraft.

Både Jonsson (2008) och Kostiainen och Petersson (2007) tar i sina uppsatser fasta på den problematik som ligger i inskrivningen till särskola, speciellt för de elever som ligger på gränsen till den obligatoriska skolan. Jonsson tar upp hur hon ser att en skola för alla som nämns i många utredningar inte riktigt håller för många av dessa elever. Hon kommer liksom vi fram till att eleverna mår bra av att komma i ett sammanhang där de har möjlighet att stärka sitt självförtroende och bli en i gruppen. Eleverna trivs bättre i sin undervisningssituation på särskolan än vad de anser sig skulle göra i sin tidigare klass. De känner i detta sammanhang att de får lättare att tillgodogöra sig information och känner inte längre det utanförskap som många kände innan sin särskoleplacering. Kostiainen och Petersson tar också upp denna problematik men belyser också hur detta val kommer att påverka, inte bara den nuvarande skolsituationen utan hela det framtida livet. De lyfter fram samma frågeställningar som vi kan se i våra intervjuvar, nämligen frågorna kring hur eleverna får tillgång till den öppna arbetsmarknaden och hur de tas emot i samhället efter att ha fått "särskolestämpeln". En av våra intervjupersoner lyfter fram detta som en viktig punkt och hon har svårt att se sig i en situation där hon är beroende av det stöd som samhället kan ge som alternativ till ett vanligt arbete. Hon ligger precis på gränsen till särskolan och får en stor tillhörighetsproblematik att brottas med. Den grupp hon vill tillhöra tar inte riktigt emot

henne p.g.a. särskoletillhörigheten och den andra gruppen där hon kan få stöd i form av sysselsättning och aktivitetsersättningar vill hon inte tillhöra.

Detta dilemma ter sig kanske inte så stort under de år då eleverna går i skola men sedan blir de tvungna att välja väg. Skriva ut sig ur särskolan och försöka ta sig fram på särskolebetyg i den öppna arbetsmarknaden eller erkänna sin tillhörighet till den andra gruppen och ta emot det stöd som samhället ger. Här påverkas naturligtvis självförtroendet till stor del. Som tidigare nämnts så blir vi de vi är genom att vi speglar oss i andra. Vilka vill vi spegla oss i, i förhållande till vilka väljer vi att skapa vår identitet och var har vi tillhörighet.

Vår hypotes i starten av detta arbete var att särskoleelever riskerar att tappa i förhållande till sina kamrater gällande sociala nätverk, självförtroende och tillhörighet. Vi kan se hur de lokalintegrerade eleverna tappat och inte har något socialt nätverk utanför sin formella grupp. De blir då utelämnade till den gruppering som de blivit placerade i. Självförtroendet föreföll gott inom vissa ämnesområden och de såg alla ljus på framtiden. Den typ av segregering och utanförskap som vi var rädda för tycks inte existera, i alla fall inte i denna undersökningsgrupp. Hypotesen att eleverna skulle ha en självbild som säger att de inte "kan som andra" eller inte "får som andra" infrias i vissa sammanhang. Eleverna har inget större självförtroende gällande sina kognitiva egenskaper, däremot har de utvecklat andra kunskaper som de kan ha nytta av. Någon ser även en risk inför framtiden, att ev. arbetsgivare skulle utesluta henne p.g.a. särskoletillhörigheten. De två av våra intervjupersoner som gått lokalintegrerat har dock klarat sig bättre undan gällande känslan att inte passa in. Även de elever som gått i funktionsintegrerad särskola anser att det var skönt när de gick över till den lokalt integrerade gymnasiesärskolan eftersom det här fanns en ny grogrund för kamrater och de kände sig mer "hemma". De skapar då i många fall olika roller, en roll med kamrater utanför särskolan, som kanske inte ens vet att de går där, och en annan inom särskolan.

6.2 Metoddiskussion

Vi bestämde oss tidigt för att använda kvalitativa forskningsintervjuer som verktyg för vår undersökning. Öppenheten med intervjuer är något som vi eftersträvade. Det finns ingen standardteknik, inga strikta regler man måste följa för att genomföra en intervju. Dock var vi tvungna att ha vissa saker i åtanke såsom; antalet intervjuer, ska intervjuerna bandas och/eller skrivas ut och hur skulle vi sammanställa dem i vår analys.

En forskningsintervju följer ett oskrivet manus men med bestämda roller för båda intervjuaren och den intervjuade. Det kan ibland vara svårt att hålla sig till det man planerat i och med att nya uppslag dyker upp under samtals gång. Dock ska man vara noga med att inte låta rollerna bli omkastade. I vissa fall upplevs kanske våra intervjuer som ostrukturerade, men då vi hade delat in frågeställningarna i olika teman som vi utgick ifrån, kunde vi hitta tillbaka till frågeställningarna. Detta gjorde att vi ändå fick ett rikt material och en mängd användbar information. En intervju är alltså inte bara ett givande samtal utan trots allt en intervju med ett bestämt mål (Bell, 2000), den skillnaden var viktig att ha i åtanke.

Att intervjumetoden är tidskrävande hade vi förstått, men vi blev desto mer medvetna om detta faktum under tiden som vi utförde intervjuerna. Det kräver noggrann planering, mycket tålamod och kompetens för att bli bra. Vi gjorde vårt bästa och tålamodet prövades då intervjupersoner glömde bort tiden eller bokade om. I efterhand kan vår intervjuteknik i viss mån uppfattas som bristfällig, vi inser här erfarenhetens betydelse, vikten av väl genomarbetade frågeställningar, etc. Vid transkriberingen såg vi hur vi i vissa fall fastnade och inte riktigt visste hur vi skulle få fram essensen ur samtalet. Vid något tillfälle upprepade vi frågan ett flertal gånger och förvirrade intervjupersonen genom att ställa flera frågor samtidigt. Strävan efter relevanta svar (för oss) blev påfallande. Den här metoden är ett hantverk som utvecklar ens kunskap, insikt och intuition (Kvale, 1997).

6.3 Sammanfattning

Intentionen med detta arbete är att titta närmare på särskoleplacerade elevers identitetsutveckling och hur denna påverkas av valet av skolform. Vi intervjuar fyra olika elever vilka gått eller går inom gymnasiesärskolan. Samtliga intervjupersoner låg i sin särskoletestning (WISC) nära gränsen mot den ordinarie skolan, det är elever som ligger i "gråzonen" mellan två verksamheter. Under arbetets gång så fokuserade vi på deras utveckling i förhållande till sig själva, sin närmaste omgivning och till samhället i stort. I förhållande till sig själva så kommer vi fram till att de har ett relativt gott självförtroende och att just dessa individer med stöd hemifrån fått bättre självkänsla efter särskolestarten, vilket gjort det möjligt för dem att våga gå framåt och känna sig duktiga även i andra sammanhang. Innan arbetet startade hade vi en bild av hur vi trodde att dessa elever påverkades av sitt val. Vi trodde att eleverna gentemot sin omgivning fick sämre självförtroende och mer begränsad umgängeskrets. På *individnivå* har alla rent kognitivt känt sig mycket bättre tillmodet efter särskoleinskrivningen, de talar om att höra till och att äntligen få förstå. På *gruppnivå* kan man dock se en tendens till utanförskapskänslor hos vissa. I viss mån har vi här haft rätt gällande vår hypotes, umgängeskretsen har, i alla fall för vår undersökningsgrupp, blivit begränsad och låst till den grupp elever som går i särskolan. Någon av våra intervjupersoner hade dock och strävade efter en umgängeskrets utanför denna sfär. I kontakt med dessa personer berättade han dock inte om sin särskoletillhörighet p.g.a. att detta skulle ha sänkt hans chanser till denna sociala gemenskap. På *organisationsnivå* och i förhållande till samhället som stort så ser våra intervjupersoner sin roll något begränsad. De vet inte riktigt hur de kommer att mottagas på arbetsmarknaden och de tycker inte att de hör hemma i den sysselsättning som samhället erbjuder som kompensation. Här ser vi dock en tydlig skillnad mellan våra intervjupersoner. Två anser sig nöjda med sin tillvaro i stort. De har dock en önskan och dröm om ett framtida "riktigt" jobb och en egen lägenhet. De andra ser sig som självklara på arbetsmarknaden men vet inte riktigt hur deras särskoletillhörighet kommer att mottagas. UR gjorde 2006 en programserie som de kallar för "livskraft" Här tar de upp aktuella frågor rörande ämnet. Vi har valt att följa ett av programmen, "Särskolan sväller". Här tar reportern upp en frågeställning som liknar vår. Den "stämpling" som många anser följa med särskoleplacering och hur detta kan påverka eleverna och deras möjligheter. Vi jämför också vår egen studie med ett antal andra studier och litteratur i ämnet. Vi kan här utläsa att resultaten av de olika

studierna blir tämligen likartade. Problematiken med att särställa elever från den övriga klassen är stor men måste läsas gentemot den särställning eleven redan har i klassen och den vinst som man kan se i och med att eleven får känna tillhörighet, stöd och adekvat hjälp i sin kognitiva utveckling.

Referenslista

Anastasi, Anne (1992). *Psychological Testing*. New York: McMilan.

Bell, Judith (2000). *Introduktion till forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur.

Björklid, Pia & Fischbein, Siv (1996). *Det pedagogiska samspelet*, Lund: Studentlitteratur.

Brodin, Jane & Lindstrand, Peg (2004). *Perspektiv på en skola för alla*. Lund: Studentlitteratur.

Carlbeck-kommiten (2004). *SOU 2004:98 För oss tillsammans - om utbildning och utvecklingsstörning*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Goldinger, Barbro (1995). *Tonårstiden*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

Jonsson, Marie (2008). *Från segregering till inkludering*. Doktorsavhandling, Karlstad universitet.

Kostiainen, Kirstin & Petersson, Susanne (2007). *Konsekvenser av placering i särskolan*. Stockholm: Lärarhögskolan.

Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Larsen, Jessica (2007). *Med elevens ögon – Resan från grundskola till särskola*. Doktorsavhandling, Socialhögskolan i Lund.

Lindgren, Lars (2009). *Uppsatswebb*, <http://lars.lindgren.com/upsatswebb/upsats.htm>, 2009-05-09

Mead, George Gerbert (1976). *Medvetandet jaget och samhället*. Uppsala: Argos

Rosenquist, Jerry (2001). *Aktuell forskning om särskolan*. Malmö: Malmö högskola.

Skolverket (1990). *LSA 90 –Läroplan för särskolan*, Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2002). *I särskola eller grundskola?* Stockholm: Liber.

Svedberg, Lars (2007). *Gruppsykologi*. Lund: Studentlitteratur.

Szönyi, Kristina (2005). *Särskola som möjlighet och begränsning*. Doktorsavhandling, Stockholms universitet.

Tideman, Magnus (1998). *I gränlandet mellan grundskola och särskola*. Halmstad: Wigforssinstitutet.

Tranquist, Helene (2006). *En skola för alla?*

http://www.pedagogisktperspektiv.se/ppartiklar/en_skola_for_alla.pdf, 2009-05-09

Uneskorådet (1998). *SOU 1998:66 -Salamanca-deklarationen*. Stockholm: Svenska Uneskorådet.

Uneskorådet (2006). *2/2006 –Salamancadeklarationen*, Stockholm: Svenska Uneskorådet.

1 Inledning, valet av skolgång:

*** Hur gick det till när du bytte skolform?**

Stödfrågor:

- Var går/gick du i skola?
- Hur kunde en vanlig dag se ut i din skola under högstadiet?
- Hur ser en vanlig skoldag ut idag/på gymnasiet?
- Hur ser din skolsituation ut?
- Kommer du ihåg hur det kändes när du valde att gå i särskola?
- Var det någon annan som bestämde att du skulle börja i särskola? Fanns det någon som påverkade dig i ditt val? Vem upplever du bestämde mest, Skolan, föräldrarna eller du själv
- Om du tittar på de kompisar som du har idag, är det samma kompisar som du hade innan du började särskolan?
- Vad hade du för tankar om särskolan innan du började?
- Hur blev det?

2 Elevens jag-utveckling och sociala självbild:

*** Tycker du att det är skillnad på dig som går i särskolan och andra elever?**

*** Vad tror du andra tycker?**

*** hur tror du att din framtid ser ut när du gått ut gymnasiet, familj, jobb, vänner?**

Stödfrågor:

- Vad tycker du att du är duktig på?
- Fick/får du lära dig/utveckla detta i skolan?
- Vad var/är du duktig på i skolan?
- Känner du att du kan använda denna/dessa färdigheter även utanför skolan?
- Har du något ”drömmål” som du skulle vilja göra i framtiden?
- Ser du någon skillnad på elever som har gått i särskola och andra elever?, Vilken?
- Hur tror du att personer som inte gått i särskola ser på någon som gått där? Tycker du att den bilden stämmer?
- Hur ser du på framtiden? Familj, arbete, bostad?

3 Upplevelser och tankar kring skoltiden:

*** Vad är bra med att gå i särskola**

*** Vad är dåligt med att gå i särskola?**

Stödfrågor:

- Tycker du att du får/fick den hjälp du behöver/behövde i särskolan?
- Tror du att du hade du fått samma hjälp om du gått kvar i din gamla klass?
- Vad tycker du har varit bra med att byta skolform?
- Vad tycker du har varit dåligt med att byta skolform?
- Hur tror du att det skulle ha varit om du inte bytt skolform?
- Vad tror du att dina förra klasskamrater tycker om att du har bytt skolform?